

RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNING O'ZBEKISTON IQTISODIY TARAQQIYOTIGA TA'SIRI

Shukurova Sojida To'ychiyevna

Buxoro Xalqaro Universiteti 1-kurs magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning shakllanish jarayoni, uning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va Internet tarmog'i bilan uzviy bog'liqligi tahlil qilingan. Internetning rivojlanishi, elektron xizmatlarning kengayishi, shuningdek, O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati yoritilgan. Shuningdek, raqamli iqtisodiyotning mamlakat iqtisodiy o'sishiga ta'siri, mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli iqtisodiyot, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, innovatsiya, iqtisodiy rivojlanish.

Аннотация. В данной статье рассматривается процесс формирования цифровой экономики, её взаимосвязь с информационно-коммуникационными технологиями (ИКТ) и сетью Интернет. Проанализированы развитие Интернета, расширение электронных услуг, а также государственная политика Узбекистана, направленная на развитие цифровой экономики. Освещено влияние цифровой экономики на экономический рост страны, выявлены существующие проблемы и пути их решения.

Ключевые слова: Цифровая экономика, информационно-коммуникационные технологии, инновации, экономическое развитие.

Abstract. This article analyzes the formation process of the digital economy and its close interrelation with information and communication technologies (ICT) and the Internet. It examines the development of the Internet, the expansion of electronic services, and Uzbekistan's state policy aimed at promoting digital transformation. The paper also explores the impact of the digital economy on the country's economic growth, identifies existing challenges, and suggests possible solutions.

Keywords: Digital economy, information and communication technologies, innovation, economic development.

Kirish. So'nggi yillarda dunyo miqyosida iqtisodiyotning raqamlashtirilishi global jarayonga aylandi. Raqamli iqtisodiyotning shakllanishi va rivojlanishi zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) hamda Internet tarmog'ining keng joriy etilishi bilan bevosita bog'liqdir. XXI asrda iqtisodiy tizimlarning barqarorligi, samaradorligi va raqobatbardoshligi ko'p jihatdan raqamli yechimlarni qo'llash darajasiga bog'liq bo'lib qoldi.

Raqamli iqtisodiyot tushunchasi nisbatan yangi bo'lsa-da, uning ta'siri hayotimizning deyarli barcha sohalarida sezilmoqda. Internet texnologiyalari, elektron tijorat, sun'iy intellekt, "bulutli" xizmatlar va mobil ilovalar ishlab chiqarish, ta'lim, moliya, boshqaruv hamda xizmat ko'rsatish sohalarida tub o'zgarishlar keltirib chiqarmoqda. Natijada iqtisodiy jarayonlar tezlashib, axborot almashinuvi soddalashmoqda, mehnat unumdorligi esa oshib bormoqda.

O'zbekiston ham ushbu global jarayonlardan chetda qolmay, raqamli iqtisodiyotga o'tish bo'yicha izchil siyosat yuritmoqda. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev tashabbusi bilan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi, shuningdek, "O'zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi bir qator qaror va farmonlar qabul qilindi. Ushbu hujjatlar iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish, elektron hukumat tizimini rivojlantirish, IT-sohasida malakali kadrlar tayyorlash va innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi.

Shu bilan birga, mamlakatda telekommunikatsiya infratuzilmasining ayrim hududlarda yetarlicha rivojlanmaganligi, IT-mutaxassislar yetishmasligi hamda kiberxavfsizlik bilan bog'liq masalalar raqamli iqtisodiyotning to'liq shakllanishiga ma'lum to'siq bo'lmoqda. Shu sababli, mazkur maqolada raqamli iqtisodiyotning mohiyati, uning O'zbekiston iqtisodiy taraqqiyotidagi o'rnini, mavjud muammolar va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari tahlil qilinadi.

Raqamli iqtisodiyotning paydo bo'lishi zamonaviy axborotkommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va Global Internet tarmog'isiz tasavvur qilib bo'lmaydi. "Raqamli iqtisodiyot", AKT va Internet tushunchalari bir-biri bilan uzviy bog'liqdir. Hozirgi kunda mavjud bo'lgan Internet dastavval 1995-yilda vujudga kelgan. O'sha paytdan boshlab Internet orqali taqdim etiladigan turli xil xizmatlar - fayllarni uzatish, masofadan kirish (TELNET), elektron pochta, qidiruv tizimlari, forumlar, ijtimoiy tarmoqlar va boshqalar bilan to'ldirilgan "virtual dunyo" ning paydo bo'lishi haqida gapirish mumkin. Bugungi kunda Internet ulkan ko'ngilochar, ta'lim, savdo, moliyaviy va siyosiy sohadir.

So'nggi yillarda iqtisodiyotni rivojlantirishda ilg'or texnologiyalar va innovatsiyalarning ahamiyati oshib bormoqda. Eng yangi texnologiyalar ishlab chiqarish va biznes jarayonlarining samaradorligini oshirishi mumkin. Eng yangi texnologiyalar inson faoliyatining barcha yangi sohalari va sohalariga kirib borishi bilan an'anaviy yondashuvlar va ish uslublari o'zgaradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) paydo bo'lishi va tarqalishi global iqtisodiyotga shu qadar ta'sir ko'rsatdiki, yangi bir hodisa – raqamli iqtisodiyot paydo bo'ldi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'siri ostida odamlarning turmush tarzi o'zgara boshladi, foydalanuvchilar o'rtasidagi aloqalar o'zgardi - turli jug'rofiy mintaqalar, faoliyat sohalari va boshqalardagi odamlar o'rtasida aloqa o'rnatish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu raqamli iqtisodiyotning asosi bo'lgan axborot aloqalarining jadal o'sishi. Raqamli texnologiyalarning ta'siri global miqyosda ham, mahalliy darajada ham seziladi. Raqamli iqtisodiyot yangi ishlab chiqarishlarning kombinatsiyasi sifatida global iqtisodiyotning tez o'sib borayotgan qismidir. Yangi texnologiyalar yaxshi tashkil etilgan xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining ba'zi jihatlariga o'zgartiruvchi ta'sir ko'rsatadi, bu asosan ishlaydigan mexanizmlarni – aloqa vositalarini yoki sanoat mashinalarini raqamli yoki raqamli mexanizmlarga almashtirish, shuningdek, ularni yanada modernizatsiya qilishdan iborat.

Raqamli iqtisodiyotning o'sishi raqamli va mobil texnologiyalar bilan bevosita bog'liq bo'lgan bir qator bozorlarning o'sishi bilan bog'liq. Texnologiyalar

rivojlanishining hozirgi bosqichida va bozorlarning hozirgi holati sharoitida raqamli iqtisodiyotni maqsad sifatida emas, balki iqtisodiy faoliyat samaradorligini oshirish vositasi sifatida ko‘rib chiqish kerak.

Zamonaviy raqamli iqtisodiyot yangi biznes modellarini taklif qiladi va boshqaruv mexanizmlarini o‘zgaruvchan voqelikni aks ettirish uchun o‘zgartirish zarurligini ta’kidlaydi. Prezident Sh.M. Mirziyoyevning 2016-yilda O‘zbekiston rahbariyatiga kelishi bilan, respublikamiz iqtisodiyoti tub o‘zgarishlarga uchradi. Iqtisodiyot ochiq, jadal, innovatsion rivojlanishga aylandi. Biroq, tan olish kerakki, jahon iqtisodiyotining globallashuvi va texnologik taraqqiyot sharoitida O‘zbekistonning keyingi iqtisodiy rivojlanishini raqamli iqtisodiyotni rivojlantirmasdan tasavvur qilish qiyin. Afsuski, respublikada bu sohada ikkita katta muammo mavjud: telekommunikatsiya infratuzilmasi va mutaxassislarning etishmasligi. Bu respublikamiz iqtisodiyotining raqamli aylanishiga jiddiy to‘sqinlik qilishi va natijada raqamli iqtisodiyot sohasidagi sustlashishi mumkin.

Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish uchun qo‘shimcha shartsharoitlarni yaratish, shuningdek, 2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasining maqsadlariga muvofiq quyidagilar qabul qilindi:

- ✓ “O‘zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2018-yil 3-iyuldagi PQ3832-son Farmoni.
- ✓ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish maqsadida raqamli infratuzilmani yanada modernizatsiya qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2018-yil 21- noyabrdagi PQ - 4022-son Qarori.
- ✓ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 07.03.03-yildagi PQ-3832-son “O‘zbekiston Respublikasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lgan blokcheyn texnologiyalarini ishlab chiqish va ulardan foydalanishda malakali kadrlar tayyorlash.

An'anaviy iqtisodiyotni raqamli iqtisodiyotga aylantirishda muvaffaqiyatga erishish uchun malakali kadrlar tayyorlashsiz muammoli ekanligi ma'lum bo'ldi. Shuning uchun O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan Sh.M. Mirziyoyevning 2018-yil 3-iyuldagi PQ-3832-sonli buyrug'i asosida Toshkent davlat iqtisodiyot universitetida bakalavrlarni tayyorlash uchun raqamli iqtisodiyot fakulteti ochildi va Samarqand davlat universiteti iqtisodiyot va biznes fakulteti negizida raqamli iqtisodiyot sohasida malakali kadrlar tayyorlash bo'yicha magistratura ochildi.

Raqamli iqtisodiyot – dunyo iqtisodiyotida yangi yo'nalish. Iqtisodiyoti rivojlangan davlatlar bu yo'nalishda sezilarli yutuqlarga erishgan bo'lsa, boshqalari bu yo'nalishda ilgari lab borishmoqda. Shu sababli, o'z iqtisodiyotlarini raqamli iqtisodiyotga aylantirishga kirishgan deyarli barcha mamlakatlar bir xil muammoga duch kelmoqdalar - raqamli iqtisodiyotda milliy tillarda malakali kadrlar tayyorlash uchun zarur bo'lgan o'quv va ilmiy adabiyotlarning etishmasligi. Raqamli iqtisodiyot bo'yicha xorijiy ma'lumot manbalari va nazariy o'quv va ilmiy materiallarga asoslangan ushbu darslik mualliflari bu bo'shliqni biroz to'ldirishga harakat qilishdi. Darslikda raqamli iqtisodiyot, elektron biznes va tijorat asoslari, Internet-marketing asoslari, blockchain texnologiyasi va kriptovalyutalar asoslari haqidagi nazariy materiallar mavjud. I bobda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy tushunchalari muhokama qilinadi. Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va ta'riflari, shuningdek raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish modellari berilgan. Raqamli iqtisodiyot platformalari, ularning xususiyatlari va tasnifi kabi muhim tushunchalar ko'rib chiqiladi.

Raqamli iqtisodiyotning asosiy texnologiyalari – kognitiv texnologiyalar, Sanoat 4.0. Texnologiyalari, bulutli texnologiyalar va boshqalar. II bob elektron biznes (EB) va elektron tijoratga (ET) bag'ishlangan. Bu yerda elektron tijoratning paydo bo'lishi tarixi va shart-sharoitlari, elektron aloqaning samaradorligini baholovchi elektron biznesni rivojlantirishning asosiy bosqichlari, shuningdek, elektron tijorat modellari ko'rib chiqilgan. Internet - do'kon va onlayn auksionda taqdim etilgan web-vakillik. Mobil tijorat, uning biznes modellari va xizmatlari batafsil ko'rib chiqiladi. III bob

Internet-marketingga bag'ishlangan. Internet marketingining asosiy tushunchalari, tushunchalari, obyektlari va subyektlari ko'rib chiqiladi. Internetni reklama qilish strategiyasi, Internetdagi reklama turlari va ularning xususiyatlari, shuningdek, ijtimoiy marketing tushunchasi, uning maqsad va vazifalari berilgan. IV bobda raqamli iqtisodiyotning ba'zi asosiy tushunchalari - blokcheyn va kriptovalyuta texnologiyalari muhokama qilinadi. Oddiy va tushunarli tilda blockchain va kriptovalyutalar asosiy tushunchalari - hash, hash - funksiya va tranzaksiya tasvirlangan. Blokcheyn turlari va tamoyillari, konsensus algoritmlari va blokcheyn bloki haqida tushuncha berilgan. Kriptovalyutalar paydo bo'lishi tarixi, ularning afzalliklari va kamchiliklari, kriptovalyutalar olish usuli, kon va konchilar tushunchalari ko'rib chiqiladi. Eng mashhur kriptovalyutalar va ularning tavsiflari berilgan.

Xulosa. Raqamli iqtisodiyot zamonaviy global iqtisodiyotning ajralmas tarkibiy qismiga aylandi. U ishlab chiqarish, boshqaruv, savdo, moliya, ta'lim va ijtimoiy sohalarga chuqur kirib borib, inson faoliyatining barcha jabhalarini o'zgartirmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida iqtisodiy jarayonlar samaradorligi oshib, yangi ish o'rinlari yaratilmoqda, resurslardan foydalanish samaradorligi esa keskin ortmoqda.

O'zbekiston sharoitida raqamli iqtisodiyotga o'tish nafaqat texnologik modernizatsiya, balki iqtisodiy islohotlarning yangi bosqichidir. "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida qabul qilingan qarorlar mamlakatning innovatsion salohiyatini oshirish, davlat xizmatlarini soddalashtirish va iqtisodiy faollikni kuchaytirishga xizmat qilmoqda.

Biroq, bu sohada hal etilishi lozim bo'lgan muammolar ham mavjud — jumladan, telekommunikatsiya infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmaganligi, IT-sohada malakali kadrlar tanqisligi va kiberxavfsizlik tahdidlari. Shu bois, yaqin yillarda raqamli iqtisodiyotni muvaffaqiyatli shakllantirish uchun quyidagi yo'nalishlarda ish olib borish muhimdir:

1. axborot-kommunikatsiya infratuzilmasini yanada kengaytirish;
2. IT mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirish;

3. innovatsion startaplarni qo'llab-quvvatlash;
4. raqamli xavfsizlikni mustahkamlash.

Raqamli iqtisodiyot O'zbekistonning barqaror iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi omilga aylanmoqda. U mamlakatni global raqamli bozorga integratsiya qilish, xalq farovonligini oshirish va zamonaviy innovatsion jamiyat barpo etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-6079-son qarori — "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash to'g'risida, 2020 yil 5 oktyabr.
2. G'ulomov S.S., Abduvaxobov A.A. Raqamli iqtisodiyot asoslari. — Toshkent: TDIU nashriyoti, 2021.
3. Xolmuminov Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. — Toshkent, 2018.
4. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. — World Economic Forum, 2016.
5. Brynjolfsson E., McAfee A. The Second Machine Age. — MIT Press, 2014.